

Catalunya i la Guerra de Successió: un estat de la qüestió

per Agustí Alcoberro

Universitat de Barcelona

Els nostres coneixements sobre la guerra de Successió d'Espanya (1702-1715), i en particular sobre les seves derivades a Catalunya i a la Corona d'Aragó, han viscut un enorme salt en el darrer quart de segle. La consulta d'arxius locals, nacionals i internacionals, en molts casos fins ara ni tan sols interpel·lats en aquesta qüestió, i la publicació d'un nombre significatiu de fonts, sovint molt rellevants, ha anat acompanyada de la superació dels vells clixés de tall romàntic i d'una important renovació de tipus interpretatiu. El resultat és una visió de la guerra en gran part nova, que completa i supera els plantejaments tradicionals, que continuaven essent hegemònics fins a la dècada de 1990.

Gosaria dir que el període de la guerra de Successió i de la seva immediata postguerra és, juntament amb l'etapa de la Guerra Civil i el franquisme, el que ha viscut en els darrers anys una renovació més marcada, tant des del punt de vista purament positivista com pel que fa a la seva interpretació. I això malgrat que els recursos que s'han dedicat a un àmbit i a l'altre, òbviament, no són comparables.

Aquest salt historiogràfic ha estat en gran part paral·lel a l'obertura dels diversos tricentenaris, iniciats ja l'any 2000, amb el record del canvi de dinastia, i que han tingut continuïtat, entre d'altres, el 2007 (batalla d'Almansa, decret d'abolició dels Furs d'Aragó i València), el 2014 (caiguda de Barcelona) o el 2015 (conquesta del Regne de Mallorca). Però, a diferència d'altres commemoracions recents (per exemple, la guerra del Francès), la renovació historiogràfica ha precedit aquí la commemoració institucional o política. Això ha permès utilitzar alguns dels altaveus proporcionats per l'esdeveniment oficial per divulgar el nou relat històric.

La commemoració del Tricentenari a Catalunya, el 2014, com set anys abans la del País Valencià, ha constituït un esdeveniment desigual, en què inevitablement s'han barrejat relats històrics i polítics. No ens proposem aquí fer-ne cap mena de balanç. Des del punt de vista del relat històric, però, això ha possibilitat una àmplia difusió dels nous coneixements a través de múltiples canals i amb resultats molt diversos: la divulgació editorial i periodística, els *media*, les exposicions, els itineraris, el teatre o la novel·la històrica, entre d'altres.

Aquest desplegament d'altaveus, que es dona, a més, en un context polític de gran intensitat, ha agafat la comunitat d'historiadors i historiadores amb els deures

fets, com ja va assenyalar Joaquim Nadal i Farreras en un primer, i molt interessant, estat de la qüestió publicat el 2013.¹

Cal advertir, però, que el nostre balanç se centra en les obres historiogràfiques de temàtica general, i que només de manera puntual esmentem obres de tipus local. Cal tenir en compte, en aquest sentit, que la publicació de monografies i estudis de casos locals ha estat també ingent i, en tot cas, requeriria un altre article de les mateixes dimensions.

Els precedents: el segle XX

La historiografia de la guerra de Successió a Catalunya s'inicià ja amb les aportacions dels autors coetanis, tant a l'exili com a l'interior.² Tanmateix, la primera monografia sobre el tema va ser la *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona*, publicada inicialment en fascicles per Mateu Bruguera als anys del Sexenni Democràtic.³ Tot i així, qui fixà el relat dominant al segle XX va ser Salvador Sanpere i Miquel. La seva obra *Fin de la nación catalana* (1905),⁴ que coincideix en el temps amb els orígens de la Diada Nacional i amb l'eclosió del catalanisme polític, suposà una clara superació de les obres impreses precedents. Sanpere va transcriure les enciclopèdiques *Narraciones históricas* de Francesc de Castellví, custodiades al Haus-, Hof- und Staatsarchiv de Viena, a les quals ens referirem després. Per aquest motiu, *Fin de la nación catalana* aporta per primera vegada un gran nombre de fets i documents de gran interès, que li permeten construir un relat fins aleshores en gran part inèdit. Tanmateix, Sanpere optà per iniciar el seu relat el 25

1 Joaquim NADAL: «La Guerra de Successió d'Espanya (1700-1715). Un estat de la qüestió des de Catalunya», *Índice Histórico Español*, 126 (2013), p. 83-135; del mateix autor: «Notes addicionals a un estat de la qüestió», dins C. Mollfulleda, N. Sallés (eds.): *Els tractats d'Utrecht. Clarors i foscors de la Pau. La resistència dels catalans*. Barcelona, Museu d'Història de Catalunya, 2015, p. 497-504; «1714-2014: Balance de una conmemoración», *Índice Histórico Español*, 128 (2015), p. 42-66. Un estat de la qüestió al Regne de València a: Carme PÉREZ APARICIO: «La Guerra de Sucesión en Valencia. Retrospectiva historiográfica y estado de la cuestión», *Revista de Historia Moderna. Anales de la Universidad de Alicante*, 25 (2007), p. 303-329. Pel que fa a les Illes Balears, vegeu: Eduardo PASCUAL RAMOS: «Estado de la cuestión bibliográfica sobre la Guerra de Sucesión en el reino de Mallorca», dins R. Puigserver, E. Ripoll, S. Serra (eds.): *XIV Reunió de la Xarxa Mediterrània d'Història Cultural. Cultura, Societat i Política a la Mediterrània contemporània. Miscel·lània d'Homenatge al professor Miquel Duran Pastor*. Palma, Lleonard Muntaner, 2013, p. 421-426.

2 Sobre la historiografia de la Guerra de Successió a Catalunya, vegeu: Agustí ALCOBERRO, Enric PUJOL: «La Guerra de Successió i els historiadors. De les cròniques coetànies a l'actualitat», dins: *300 Onzes de Setembre 1714-2014*. Barcelona, Generalitat de Catalunya. Museu d'Història de Catalunya. EADOP, 2014, p. 88-102; Joaquim ALBAREDA, Òscar GONZÁLEZ: «La historiografia. Del segle XVIII fins als nostres dies», dins A. Alcoberro (dir.): *Catalunya 1714-2014. La pervivència de la nació*. Barcelona, Ara llibres. Generalitat de Catalunya, 2014, p. 318-341.

3 Mateu BRUGUERA: *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Cataluña en 1713 y 1714*, 2 vols. Barcelona, 1871-1872.

4 Salvador SANPERE I MIQUEL: *Fin de la nación catalana*. Barcelona, Tipografia L'Avenc, 1905. Edició facsímil, amb un estudi de Joaquim Albareda: Barcelona, ed. Base, 2001.

de juliol de 1713 i per tancar-lo amb les conseqüències immediates de l'11 de setembre, dedicant, això sí, un capítol a la conquesta borbònica de Mallorca. La tria cronològica evitava, així, una visió de conjunt de la guerra que permetia, alhora, elogiar l'heroisme del poble barceloní i esquivar «l'error» que havia suposat la tria del candidat austroalemany enfront del francès per part dels sectors dirigents catalanes. Eren temps de divisió arreu d'Europa entre francòfils i germanòfils, i Sanpere, historiador republicà, llegia en clau anacrònica els fets esdevinguts dos segles enrere.

Com ja hem explicat en una altra ocasió, el «malentès aliadòfil» va constituir un lloc comú per a la majoria dels historiadors catalans de la passada centúria.⁵ S'hi sumà, a més, la construcció del mite del «reformisme borbònic», encarnat per Felip V, que en paral·lel desplegà la historiografia castellana. Els escassos textos dedicats a aquella contesa per autors com Ferran Soldevila i Jaume Vicens Vives revelen una clara influència d'aquest doble plantejament, d'altra banda complementari.

Sanpere, a més, home de dicotomies, va contraposar dins l'austriacisme «el espíritu antiguo y el moderno», entesos, respectivament, com «el espíritu militar o nuevo y el espíritu tradicional o fuerista».⁶ En definitiva: Villarroel i Casanova, una dicotomia que ara ha fet fortuna convertida en argument de novel·la. No només això: l'autor de *Fin de la nació catalana* també confrontava, dins els límits d'un poder civil caracteritzat per un «extremo de intransigencia del tradicionalismo que lo incapacitaba para vistas progresivas», dos bàndols: «de un lado al partido aristocrático y del otro al democrático».⁷ En definitiva, i en aquest cas: Rafael Casanova contra Salvador Feliu de la Penya, la dreta i l'esquerra (suposades), els «gaudints» (probablement el més proper a l'«aristocràcia de roba» francesa, a parer de Sanpere) i els comerciants, a qui l'opinió pública acusava (d'una manera injusta i manipulada, segons Sanpere) d'especuladors. Per això, Sanpere i Miquel aconsegueix a *Fin de la nació catalana* la curiosa pirueta de seguir literalment Castells i, alhora, de blasmar-lo contínuament com a autor parcial i membre conspicu del que anomena «partido aristocrático».

Durant la dècada de 1960 es van fer algunes aportacions rellevants. D'una banda, Pere Voltes Bou va publicar la seva tesi doctoral *Barcelona durante el gobierno del archiduque Carlos de Austria (1705-1714)*,⁸ que utilitzà per primera vegada els fons austríacs incorporats a l'Archivo Histórico Nacional de Madrid durant la dècada de 1920. La documentació, que havia estat evacuada de Barcelona l'estiu de 1713, va permetre conèixer nous aspectes del govern de Carles III, però el relat de

5 Agustí ALCOBERRO: «El vessant internacional de la Guerra de Successió en la historiografia catalana del segle XX: el malentès aliadòfil», *Revista de Catalunya*, 211 (novembre de 2005), p. 3-7.

6 SANPERE I MIQUEL: *Fin de la nació catalana...* *Op. Cit.* Les cites corresponen a les p. 229 i 289, respectivament.

7 *Ibidem*, p. 203 i 285, respectivament.

8 Pere VOLTES BOU: *Barcelona durante el gobierno del Archiduque Carlos de Austria (1705-1714)*, 3 vols. Barcelona, Institut Municipal d'Història de Barcelona, 1963-1970; del mateix autor: *L'Arxiduc Carles d'Àustria, rei dels catalans*. Barcelona, Aedos, 1967.

Voltes mantenia essencialment la visió d'un austriacisme construït a cavall del tradicionalisme, l'oportunisme i la demagògia.

D'altra banda, Santiago Albertí va publicar una exhaustiva relació dels fets a *L'Onze de Setembre* (1964).⁹ La font principal d'Albertí va ser la còpia que Sanpere havia fet, o encarregat, de les *Narraciones históricas* de Castellví, que els seus hereus havien dipositat a la Biblioteca de Catalunya. Però, a diferència d'aquest, Albertí es va limitar a fer-ne una síntesi honesta, que constitueix, encara avui, un text de referència. Convé remarcar que l'obra es publicà, a més, esquivant la censura en la commemoració del 250è aniversari dels fets de 1714, la qual cosa li va conferir una rellevància especial.

Les aportacions més significatives de la dècada de 1960 inclouen també els treballs de Pierre Vilar,¹⁰ que reivindicà el caràcter urbà i modern de l'austriacisme català i el contingut fortament popular de la defensa de 1714, i els acurats estudis de Joan Mercader¹¹ sobre la Nova Planta i el règim borbònic.

En els anys següents cal destacar les aportacions de Víctor Ferro i Núria Sales. A *El Dret públic català*¹² Ferro va explicar de manera àmplia el funcionament de l'Estat abolit el 1714, i en destacava el caràcter de realitat viva i progressiva. Núria Sales, per la seva banda, va constatar aquesta dinàmica en termes històrics, presentant intuïcions rellevants sobre institucions fins aleshores molt poc estudiades, com el Braç Militar o la Conferència dels Tres Comuns.¹³

El tomb

L'arrencada de la nova onada d'estudis sobre la guerra de Successió es materialitza a la ratlla de l'any 2000. Amb el precedent de la tesi doctoral de Joaquim Albareda *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolta*,¹⁴ publicada el 1993, Ernest Lluch va escriure l'any 2000 una obra que anava a tenir una àmplia repercussió: *L'alternativa catalana (1700-1714-1740)*.¹⁵ Tot i que recull i analitza diver-

9 Santiago ALBERTÍ: *L'Onze de Setembre*. Barcelona, Albertí ed., 1964. Sobre la gènesi de l'obra i el seu impacte, vegeu: Salvador BROTONS: «Prefaci», a l'edició del llibre de Barcelona, Albertí ed., 2007.

10 Pierre VILAR: *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, 4 vols. Barcelona, ed. 62, 1964-1968; *El Manual de la Companyia Nova de Gibraltar*, 1709-1723. Reus: Edicions del Centre de Lectura de Reus, 1962.

11 Joan MERCADER: *Felip V i Catalunya*. Barcelona, ed. 62, 1968.

12 Víctor FERRO: *El Dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Vic, Eumo ed., 1987.

13 Núria SALES: «Les institucions polítiques catalanes en vigílies de la seva abolició» i «Abans del 1714», dins: *De Tuïr a Catarroja. Estudis sobre institucions catalanes i de la Corona d'Aragó*. Catarroja – Barcelona, ed. Afers, 2002, p. 205-212 i 213-229, respectivament. Anteriorment, Núria Sales havia publicat *Els botiflers, 1705-1714*. Barcelona, Rafael Dalmau ed., 1981.

14 Joaquim ALBAREDA: *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolta (1700-1705)*. Barcelona, Vicens Vives, 1993.

15 Ernest LLUCH: *L'alternativa catalana (1700-1714-1740). Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes*. Vic, Eumo ed., 2000.

sos documents, l'obra de Lluç és sobretot un assaig en què presenta, encara en forma d'intuïcions, algunes de les tesis que els historiadors que el vam sobreviure hem pogut confirmar o matisar posteriorment. En particular: el caràcter internacional de la guerra; la seva condició de guerra civil peninsular, que enfrontà dos projectes polítics antagònics; i el lideratge de l'austriacisme per part de la burgesia de Barcelona i d'altres ciutats del litoral català, amb nombrosos lligams (econòmics, polítics i afectius) amb els seus interlocutors de Londres i Amsterdam. Així, Lluç posava en relleu el caràcter parlamentari i modern, i si es vol capitalista, de l'austriacisme català, enfrontat al plantejament antic, o feudal, de l'opció borbònica, majoritària a Castella. I vindicava el model confederal habsburgués enfront de la centralització absolutista –en un context internacional, el de les guerres de l'antiga Iugoslàvia, que obligava a revalorar l'injuriat imperi Austro-hongarès i els seus precedents històrics.

Però l'obra que possibilità el tomb i que ha fonamentat una bona part de la recerca ha estat les *Narraciones históricas* de Francesc de Castellví. La seva edició, a cura de J. M. Mundet i J. M. Alsina, per part d'una fundació madrilenya d'orientació carlista durant els anys 1997-2002 ha constituït una tasca titànica que tots els historiadors que ens hem dedicat a aquest període mai no podem agrair prou.¹⁶ Com ja apuntaven els llibres de Sanpere i Miquel i de Santiago Albertí (i també altres peces menors com la biografia de Pere Joan Barceló, «el Carrasquet», de Josep Iglésies, o el primer apunt sobre l'exili, de Fèlix Duran i Canyameres, ambdós publicats en la col·lecció *Episodis de la Història*),¹⁷ l'obra de Castellví conté un volum ingent d'informació contrastada i de gran qualitat. L'historiador de Montblanc es desplaçà a Viena el 1726 i allí dedicà la resta de la seva vida (morí el 1757) a recopilar la informació del període 1700-1725. Castellví va accedir a una nombrosa documentació d'arxius públics i privats, es va entrevistar personalment amb molts dels protagonistes dels fets (aplicant el mètode que ara anomenem *història oral*), o bé hi va mantenir relació mitjançant correspondència. L'obra va créixer de manera acumulativa, com ho prova l'existència de cinc versions progressivament ampliades al Haus-, Hof- und Staat-sarchiv. I l'historiador no es limità a construir un relat dels fets: edità en paral·lel tots els documents que utilitzà (molts dels quals no ens han arribat en cap altra versió) i confegí llistes de persones que van tenir papers significatius en diferents aspectes o moments de la contesa. El resultat, com ja hem avançat, és una obra enciclopèdica i d'una gran modernitat. Els editors l'han completada amb un generós índex onomàstic, que permet buscar persones i llocs. Aquest fet n'ha multiplicat l'ús, tant des de l'àmbit dels estudis locals com pel que fa a les biografies o monografies temàtiques. El perquè aquesta obra no va ser editada mai a Catalunya, tot i que era coneguda en

16 Francesc de CASTELLVÍ: *Narraciones históricas*, 4 vols. Edició a cura de J. M. Mundet i J. M. Alsina. Madrid, Fundación Francisco Eías de Tejada y Erasmo Pèrcopo, 1997-2002. N'han estat traduïts alguns fragments al català: *Les narracions històriques de Francesc de Castellví. Episodis de la guerra de Successió. Textos escollits*. Edició a cura de Mercè Morales. Traducció d'Antoni Dalmau. Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2014.

17 Josep IGLÉSIES: *El guerriller Carrasquet*. Barcelona, Rafael Dalmau ed., 1961; Fèlix DURAN I CANYAMERAS: *L'exili de la Guerra de Successió*. Barcelona, Rafael Dalmau ed., 1964.

els cercles d'historiadors des de començament del segle XX, constituirà per sempre com a mínim un autèntic enigma.

Dues fites significatives en el procés de renovació de la historiografia catalana de la guerra de Successió han estat els congressos internacionals «L'aposta catalana a la guerra de Successió, 1705-1707», celebrat el 2005, i «Els tractats d'Utrecht. Clarors i foscors de la Pau. La resistència dels catalans», realitzat el 2014.¹⁸ Ambdós congressos han estat liderats des de l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives i el Museu d'Història de Catalunya i han reunit alguns dels millors especialistes del tema de Catalunya, de l'Estat espanyol i d'arreu d'Europa i d'Amèrica. Cal esmentar també els congressos «Després de les Noves Plantes: canvis i continuïtats a les terres de parla catalana», organitzat per la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (2014),¹⁹ i «Catalunya (i els Països Catalans) abans i després de l'Onze de Setembre de 1714», organitzat per la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC (2014).²⁰

D'altra banda, el tricentenari mallorquí (i eivissenc) va donar lloc al congrés «El final del Regne de Mallorca. El final d'un sistema polític pels territoris hispànics», realitzat per la Direcció General d'Universitats i Recerca i la Universitat de les Illes Balears el 2015, que, com el seu títol indica, planteja un balanç doble de la contesa, pel que fa a la monarquia hispànica (i en especial de la Corona d'Aragó), i de les illes de Mallorca, Menorca (sota domini britànic com a conseqüència de la Pau d'Utrecht) i Eivissa i Formentera.²¹

Una primera visió de conjunt d'aquesta renovació historiogràfica es va posar de manifest en l'obra col·lectiva, que vam dirigir, *Catalunya durant la guerra de Successió* (2006), que ha estat objecte d'una edició revisada el 2013.²²

La guerra internacional. Els projectes polítics enfrontats

D'ençà de la tesi doctoral, ja esmentada (vegeu la nota 14), Joaquim Albareda ha centrat els seus estudis en un doble objectiu. D'una banda, precisar la condició de la guerra de Successió d'Espanya com a contesa internacional, i escatir el paper

18 Les actes van ser editades, respectivament el 2007 i el 2015: *L'aposta catalana a la Guerra de Successió, 1705-1707*. Barcelona, Museu d'Història de Catalunya. Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2007; i Conxita MOLLFULEDA, Núria SALLÉS (eds.): *Els tractats d'Utrecht. Clarors i foscors... Op. cit.* (vegeu nota 1).

19 Narcís FIGUERAS, Josep SANTESMASES (eds.): *Després de les Noves Plantes: canvis i continuïtats a les terres de parla catalana. Actes del IX Congrés de la CCEPC. Cervera, 21 i 22 de febrer de 2014*. Valls, Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana. Institut Ramon Muntaner. Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs. Cossetània ed., 2014.

20 Les seves contribucions han estat aplegades per: Jaume de PUIG I OLIVER (ed.): *1714*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2016.

21 Miguel J. DEYÁ (dir.): *1716: el final del sistema foral de la monarquia hispànica*. Palma, Lleonard Muntaner editor, 2018.

22 Agustí ALCOBERRO (dir.): *Catalunya durant la Guerra de Successió*, 3 vols. Barcelona, Ara Llibres, 2006. Segona edició, revisada: *1714. La Guerra de Successió*, 3 vols. Barcelona, Ara Llibres, 2013. Una selecció dels capítols de l'obra, en 6 vols.: *La Guerra de Successió dia a dia*. Barcelona, Batiscafo S.L., 2013.

de Catalunya en aquest marc global. D'altra banda, estudiar el pensament polític austriacista català i el seu projecte polític. En el primer àmbit, cal destacar sobretot les seves recerques als arxius d'estat de París. Pel que fa al segon aspecte, és especialment remarcable l'esforç per identificar i publicar els principals textos polítics coetanis.

Entre la producció historiogràfica d'Albareda cal destacar, juntament amb el ja esmentat *Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolta* (1993), les obres *Catalunya en un conflicte europeu* (2001); *El «cas dels catalans». La conducta dels aliats arran de la guerra de Successió* (2005); la síntesi *La Guerra de Sucesión de España (1700-1714)* (2010); i *El declive de la monarquía y del imperio español* (2015).²³

La recerca d'Albareda identifica la defensa de les Constitucions de Catalunya, enteses com a instruments vius al servei de «l'home comú», com el principal aglutinador dels diversos sectors que van convergir en l'austriacisme català: la burgesia comercial barcelonina (però també d'altres ciutats, com Reus i Mataró); la petita noblesa i la pagesia benestant de l'eix Vic-Ripoll, foguejada en les recents guerres contra França, que en va esdevenir el seu braç militar; i diversos sectors del clergat, en especial dels seus segments més pròpiament populars. Aquest partit austriacista emergent des de la clandestinitat va establir vincles sòlids amb les potències signants de la Gran Aliança de la Haia, que es van materialitzar en el mal anomenat pacte de Gènova (en realitat, un tractat internacional). Després de 1705, l'austriacisme triomfant va tirar endavant el seu projecte polític, d'un marcat caràcter constitucionalista, però amb les limitacions pròpies d'una conjuntura bèl·lica. Després de la pau d'Utrecht, el discurs austriacista esdevingué essencialment patriòtic i republicà i va ser protagonitzat en gran part per les classes populars i mitjanes urbanes. Amb l'ocupació de Barcelona per part de l'exèrcit de les Dues Corones, l'entramat internacional ordit a Utrecht i Rastatt va esdevenir inamovible, malgrat els esforços diplomàtics endegats des de Viena en les dècades següents.

Eva Serra ens ha deixat un text que s'ha convertit en un referent com a síntesi de les característiques del règim constitucional català liquidat el 1714, fins al punt que ha estat objecte de nombroses reedicions. Es tracta del discurs que va llegir al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona en ocasió de la Diada Nacional de 2015, en què remarcà també els punts de continuïtat històrica entre les dates emblemàtiques de 1640, 1705-1714 i 1931-1939. El títol resulta ja rellevant: *La potencialitat democràtica de la Catalunya històrica*.²⁴

23 Joaquim ALBAREDA: *Catalunya en un conflicte europeu. Felip V i la pèrdua de les llibertats catalanes (1700-1714)*. Barcelona, Generalitat de Catalunya. Ed. 62, 2001 (n'hi ha versió castellana: *Felipe V y el triunfo del absolutismo. Cataluña en un conflicto europeo (1700-1714)*). Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2002); *El «cas dels catalans». La conducta dels aliats arran de la Guerra de Successió (1705-1742)*. Barcelona, Fundació Noguera, 2005); *La Guerra de Sucesión de España (1700-1714)*. Barcelona, ed. Crítica, 2010; i Joaquim ALBAREDA (ed.): *El declive de la Monarquía Hispánica y del imperio español. Los tratados de Utrecht (1713-1714)*. Barcelona, ed. Crítica, 2015.

24 Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2015. Reeditat a *L'Avenç*, 418 (desembre 2015), p. 26-37, i novament al núm. 441 (desembre 2017), p. 44-57. També ha estat reeditat a Eva SERRA:

El retrat de la classe dirigent catalana de 1705 ha estat objecte de diversos estudis d'Albert Garcia Espuche aplegats a *Barcelona entre dues guerres* (2004).²⁵ L'autor, que ja havia descrit el procés de formació de les xarxes urbanes catalanes modernes a *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640* (1998),²⁶ identifica aquí l'entramat social i econòmic que va liderar l'austriacisme. Es tracta d'un nucli relativament petit, però amb importants ramificacions arreu del territori, i amb múltiples vinculacions internes, que aplegà els sectors econòmics emergents en un país que vivia una clara expansió econòmica i comercial, endins i enfora. El retrat d'aquell col·lectiu, en especial pel que fa a la comarca del Maresme, ha estat també esbossat per Benet Oliva a *La generació de Feliu de la Penya* (2001).²⁷

A una altra escala, Antoni Simon ha plantejat alguns dels elements de continuïtat entre la classe dirigent de 1640 i la de 1705, en especial pel que fa a algunes famílies de la noblesa, a *Del 1640 al 1705. L'autogovern de Catalunya i la classe dirigent catalana en el joc de la política internacional europea* (2011).²⁸ Tanmateix, tot acceptant l'existència d'aspectes comuns en ambdues conjuntures, cal remarcar també els elements essencialment nous, que els estudis de Garcia Espuche i d'Oliiva, tot just esmentats, confirmen en el pla social i econòmic.

També ho fan, pel que fa al nou escenari polític, els estudis d'Eduard Martí sobre la Conferència dels Tres Comuns²⁹ i d'Eduard Puig sobre la Diputació del General i el Consell de Cent en aquest període.³⁰ En particular, Eduard Martí estudia el procés de creació i el funcionament del Braç Militar modern i de la Conferència que aplegà aquestes tres institucions. La Conferència dels Tres Comuns, formada en els anys del regnat de Carles II, i il·legalitzada en la Cort General de Felip V, recuperà protagonisme amb Carles III i exercí de fet el govern del país durant la conjuntura republicana de 1713-1714. Eduard Puig, per la seva banda, estudia el control reial de les institucions catalanes entre les dues guerres modernes mitjançant el segrest de les llistes d'insaculats.

La formació de la Catalunya moderna (1640-1714). Vic, Eumo ed. – Institut d'Estudis Catalans, 2018, p. 277-294.

25 Albert GARCIA ESPUCHE: *Barcelona entre dues guerres. Economia i vida quotidiana, 1652-1714*. Vic, Eumo ed., 2004.

26 Albert GARCIA ESPUCHE: *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*. Madrid, Alianza Ed., 1998.

27 Benet OLIVA: *La generació de Feliu de la Penya. Burguesia mercantil i Guerra de Successió entre el Maresme i Barcelona*. Lleida, Universitat de Lleida, 2002.

28 Antoni SIMON I TARRÉS: *Del 1640 al 1705. L'autogovern de Catalunya i la classe dirigent catalana en el joc de la política internacional europea*. València, Publicacions de la Universitat de València, 2011.

29 Eduard MARTÍ: *La Conferència dels Tres Comuns (1697-1714). Una institució decisiva en la política catalana*. Lleida, Fundació Ernest Lluch. Pagès ed., 2008; *La classe dirigent catalana. Els membres de la Conferència dels Tres Comuns i del Braç Militar (1697-1714)*. Barcelona, Fundació Noguera, 2009.

30 Eduard PUIG: *Intervenció reial i resistència institucional: el control polític de la Diputació del General de Catalunya i del Consell de Cent de Barcelona (1654-1705)*. Tesi doctoral inèdita. Universitat Pompeu Fabra, 2011.

Cal remarcar especialment els estudis de Josep Capdeferro i Eva Serra sobre el Tribunal de Contrafaccions de Catalunya.³¹ Aquesta institució, creada a la Cort General de 1701-1702, constituïa una vella reivindicació de les institucions catalanes. El tribunal, format de manera paritària per jutges nomenats pel monarca i per la Diputació del General, havia de resoldre els conflictes plantejats entre institucions. Serra i Capdeferro en reconstrueixen els fonaments legals, però també la pràctica processal, que generà una jurisprudència notable. Com expliquem més endavant, Eva Serra ha endegat una important tasca d'edició de les actes de les Corts Generals modernes, que contribueixen també a precisar els termes del debat polític d'aquell moment.

Pels seus notables paral·lelismes, i també per les seves especificitats, cal destacar les rellevants aportacions fetes des del País Valencià en aquests darrers anys. Cal remarcar especialment l'obra de Carme Pérez Aparicio *Canvi dinàstic i guerra de Successió. La fi del Regne de València* (2008),³² que constitueix la millor visió panoràmica de la guerra al País Valencià, i la tesi doctoral de Joaquim López Camps *Construint la revolta. Política, comunicació i mobilització social en la gènesi de l'austriacisme valencià* (2016),³³ que aprofundeix en la dimensió internacional de la conspiració austriacista valenciana.

Pel que fa a la gènesi de l'austriacisme mallorquí, cal destacar les aportacions de Miquel Deyà (2007),³⁴ que argumenta l'existència d'un projecte polític propi, fonamentat en la defensa de les franqueses del regne; i d'Eduardo Pascual Ramos (2008),³⁵ que destaca els lligams de l'austriacisme mallorquí amb l'almirall de Castella i l'austriacisme castellà a través de la figura de Francesc Truyols, que va ser conseller de capa i espasa del Consell d'Aragó en temps de Carles II. Josep Juan Vidal (2008)³⁶ ha presentat una interessant panoràmica sobre la guerra de Successió a l'illa de Menorca i les seves conseqüències, que utilitza documentació dels arxius d'estat francesos i anglesos.

Com a conflicte modern, la guerra de Successió es dirimí també en l'àmbit de l'opinió pública. Més endavant, assenyalarem algunes de les principals publicacions editades aleshores. Aquí ens ocupem dels estudis històrics. Amb el precedent precoç i molt interessant de M. Teresa Pérez Picazo *La publicística espanyola en la Guerra de Sucesión* (1966), Rosa M. Alabrús es proposà estudiar els impresos po-

31 Josep CAPDEFERRO, Eva SERRA: *La defensa de les constitucions de Catalunya: el Tribunal de Contrafaccions (1702-1713)*. Barcelona, Departament de Justícia, 2014. Vegeu també nota 93.

32 Carme PÉREZ APARICIO: *Canvi dinàstic i Guerra de Successió. La fi del Regne de València*, 2 vols. València, ed. 314, 2008.

33 Joaquim LÓPEZ CAMPS: *Construint la revolta. Política, comunicació i mobilització social en la gènesi de l'austriacisme valencià*. Tesi doctoral inèdita. Universitat de València, 2016.

34 Miquel DEYÀ: «Les Balears durant els inicis de la Guerra de Successió. Fractura social i projecte polític?», dins *L'aposta catalana... Op. cit.*, p. 147-163.

35 Eduard PASCUAL RAMOS: *Francesc Truyols Font de Roqueta. Política i llinatge a la Mallorca del segle XVII*. Palma, Leonard Muntaner, 2008.

36 Josep JUAN VIDAL: *La conquesta anglesa i la pèrdua espanyola de Menorca com a conseqüència de la Guerra de Successió a la Corona d'Espanya*. Palma, El Tall, 2008.

lítics del Principat a *Felip V i l'opinió dels catalans* (2001).³⁷ L'obra presenta un primer catàleg comentat de textos, molts dels quals han estat posteriorment objecte d'edició i d'estudi.

En aquest sentit, la tesi doctoral de Xevi Camprubí *L'impressor Rafael Figueró (1642-1726) i la premsa a la Catalunya del seu temps*³⁸ (llegida el 2014) ha assenyalat un important salt qualitatiu. Mitjançant la documentació notarial, Camprubí ha pogut reconstruir la indústria editorial d'aquell període decisiu i el naixement de la premsa. A més, ha generat un catàleg molt ampli de publicacions de caràcter polític i bèl·lic i ha pogut reconstruir la biografia i el comportament polític de Rafael Figueró, sens dubte un personatge clau en les diverses conjuntures de la guerra.

D'altra banda, a *Barcelona 1714. Els gravats de la guerra de Successió* (2013),³⁹ hem pogut aplegar i estudiar els nombrosos gravats publicats coetàniament arreu d'Europa. Es tracta de prop d'un centenar d'imatges, algunes d'una gran qualitat, per bé que d'una fiabilitat diversa, que proven l'interès de l'opinió pública europea per allò que aleshores s'esdevenia a Catalunya.

L'interès europeu pels episodis catalans de la guerra de Successió va donar lloc també a una molt àmplia publicística política. El debat sobre «el cas dels catalans» va ser particularment viu a Anglaterra durant el període 1713-1714, i va generar pamflets polítics de grans dimensions, com *The case of the Catalans consider'd* o *The Deplorable History of the Catalans*, ambdós editats i traduïts al català per Michael B. Strubell (1991).⁴⁰ La dimensió àulica de la guerra es reflecteix també en l'edició de poemes de caràcter èpic en llatí, com la descripció del setge borbònic de Barcelona de 1706 i del seu alliberament intitolada *Barcino a Gallis petita et Caroli III semper augusti auspiciis semper victricibus propugnata*, de la qual hi ha edició i traducció a cura d'Alejandro Coroleu i Maria Paredes (2014).⁴¹

37 M. Teresa PÉREZ PICAZO: *La publicística española en la Guerra de Sucesión*, 2 vols. Madrid, CSIC, 1966; Rosa M. ALABRÚS: *Felip V i l'opinió dels catalans*. Lleida, Pagès ed., 2001.

38 Xevi CAMPRUBÍ: *L'impressor Rafael Figueró (1642-1726) i la premsa a la Catalunya del seu temps*. Barcelona, Fundació Noguera, 2018. Del mateix autor: *La premsa a Catalunya durant la Guerra de Successió*. València, Publicacions de la Universitat de València, 2016.

39 Agustí ALCOBERRO: *Barcelona 1714. Els gravats de la Guerra de Successió*. Barcelona, ed. Efadós. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 2013; «Barcelona i la Guerra de Successió: de les imatges coetànies al relat historicista», *Acta/Artis. Estudis d'Art Modern*, 3 (2015), p. 75-87.

40 'Consideració del cas dels catalans', seguit de 'La deplorable història dels catalans'. Edició a cura de Michael B. Strubell. Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1992 (Reed.: Barcelona, Memorial 1714. Moviment Cívic Onze de Setembre. Associació Francisc de Castellví, 2012). Vegeu també: *The Deplorable History of the Catalans*. Edició facsímil acompanyada d'una traducció resumida al català a cura de Jordi Castelló. Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1991.

41 Alejandro COROLEU, Maria PAREDES (traductors): *Barcelona atacada pels francesos*. Martorell, Adesiara ed., 2014. Dels mateixos autors: «Èpica llatina i Guerra de Successió», dins E. Borrell, L. Ferreres: *Artes ad humanitatem: literatura, art i didàctica a l'entorn del món clàssic. Actes del XVIè Simposi d'Estudis Clàssics*. Barcelona, 2010, vol. II, p. 245-254. Vegeu també: Alejandro COROLEU: «The siege of Barcelona of 1706 in three Latin texts», dins D. Verbeke, D. Monney, T. Deneyre (eds.): *Ramillies: A commemoration in prose and verse of the 300th anniversary of the battle of Ramillies, 1706*. Cambridge, Bringfield's Head Press, 2006, p. 91-99.

Un dels àmbits que ha viscut també una important renovació és l'estudi de l'Església catalana durant la guerra de Successió. Joan Bada ja en va plantejar una visió panoràmica el 2001.⁴² La publicació de les actes del congrés «L'Església a Catalunya durant la guerra de Successió»⁴³ n'assenyala un important pas endavant, amb la utilització de fonts d'arxius fins ara poc utilitzades, com les de la parròquia de Santa Maria del Pi (per Jordi Sacasas) o les de l'Arxiu de la Federació Catalana de Monges Benedictines (per Irene Brugués).

Per la seva banda, Antoni Muñoz i Josep Catà han estudiat, a través de la documentació de l'Archivo General de Simancas, el paper de la diplomàcia de Felip V, que segons aquests autors va actuar amb un perfil propi, diferenciat de la de Lluís XIV, a partir de 1709. Aquest fet afavorí la confluència d'interessos amb Anglaterra.⁴⁴

En l'àmbit de la diplomàcia i la guerra internacional cal esmentar també l'obra de Francesc Amorós *La guerra de Successió i l'orde de Malta a Catalunya*,⁴⁵ que incorpora una àmplia documentació dels arxius maltesos i explica el complex entramat d'interessos i pressions que va viure aleshores aquesta autèntica institució multinacional.

La vida quotidiana a Barcelona: abans, durant i després del setge

Gràcies a la diligència i al talent d'Albert Garcia Espuche, i també a la documentació excepcional que ha pogut utilitzar, la Barcelona de 1700 disposa avui d'un grau d'informació positiva únic a Europa. L'autor va iniciar la seva recerca en la dècada de 1980, a partir de l'estudi de la documentació cadastral (una font que altres historiadors, com el mateix Pierre Vilar, havien rebutjat perquè la consideraven poc fiable). Ja aleshores Garcia Espuche va demostrar la importància i l'alt valor informatiu d'aquesta documentació, si més no, per al cas de Barcelona.⁴⁶ En els anys següents, Garcia Espuche va poder ampliar la seva recerca a partir de l'estudi sistemàtic de la importantíssima documentació conservada a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona i de fonts parroquials. El resultat va ser la reconstrucció, gairebé casa per casa i família per família, de la població barcelonina de començament del segle XVIII, i també dels hàbits públics de la ciutat i de la seva vida quotidiana. El descobriment i l'excavació de l'excepcional jaciment del Born, el 2006, va permetre contrastar la recerca documental i les evidències arqueològi-

42 Joan BADA: «L'Església catalana davant la dinastia borbònica i el Decret de Nova Planta (1701-1726)», dins: J. Albareda: *Del patriotisme al catalanisme*. Vic, Eumo ed. 2001, p. 239-261.

43 Carme BOADA, Irene BRUGUÉS (eds.): *L'Església a Catalunya durant la Guerra de Successió*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2015.

44 Antoni MUÑOZ, Josep CATÀ: *La traïció anglesa. Comerç colonial i destrucció de la sobirania catalana (1706-1715)*. Barcelona, Llibres de l'Índex, 2009.

45 Francesc AMORÓS: *La Guerra de Successió i l'orde de Malta a Catalunya. Política, finances i llinatges: 1700-1715*. Barcelona, Fundació Noguera, 2014.

46 Vegeu: Albert GARCIA ESPUCHE, Muel GUARDIA BASSOLS: «L'estudi de l'espai urbà de la Barcelona de principis del segle XVIII: el Cadastre de 1716», dins: *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*. Barcelona, Universitat de Barcelona, 1984, vol. I, p. 643-673.

ques: un fet sense precedents i probablement irrepètible. Cal tenir en compte, en aquest sentit, que després de l'11 de setembre les autoritats borbòniques van ordenar l'enderroc de la zona destinada a l'obertura d'una explanada davant la Ciutadella militar que s'anava a construir. Els edificis van ser arranats fins a una determinada alçada, i posteriorment colgats de terra. Així, allò que ha reaparegut amb l'excauació ha estat una ciutat viva, tot just aturada en el temps –i on els arqueòlegs han documentat milers d'objectes. L'expressió *la Pompeia del segle XVIII*, amb què va ser conegut el jaciment des del primer moment, obeïa a aquesta realitat –amb l'única diferència que Pompeia va ser destruïda per una catàstrofe natural, i la zona del barri de la Ribera on es troba el Born ho va ser per una catàstrofe humana, és a dir, per una derrota i un premeditat i metòdic càstig de guerra.

Com a resultat de la recerca documental i de l'observació arqueològica, Garcia Espuche ha publicat *La ciutat del Born* (2009), una obra de caire enciclopèdic en què descriu els fonaments materials, l'urbanisme, la vida quotidiana i la dinàmica interna de la ciutat al voltant de 1700.⁴⁷ Un any abans havia iniciat la col·lecció «La ciutat del Born», en què aborda de manera monogràfica diverses temàtiques socials i culturals, amb l'ajut de reconeguts especialistes.⁴⁸ Posteriorment, ha publicat *Una societat assetjada* (2014),⁴⁹ un treball coral en què reconstrueix un gran nombre d'aspectes de la vida quotidiana dels barcelonins durant el setge de 1713-1714 a partir de la documentació notarial i d'algunes cròniques coetànies.

Per la seva banda, el paper de la cort reial de Carles III en el desplegament de les arts a Barcelona ja havia estat constatat, entre d'altres, per Josep Rafel Carreras i Bulbena (1902)⁵⁰ i per Pere Voltes Bou, ja esmentat (vegeu la nota 8). Per la seva banda, Roger Alièr (1983)⁵¹ hi va detectar les primeres expressions de l'òpera en l'àmbit peninsular.

El 2014, l'exposició dedicada al pintor Antoni Viladomat, repartida en cinc seus diferents, va permetre l'edició, en forma de catàleg, de la tesi doctoral de Francesc Miralpeix sobre aquest autor, defensada el 2005.⁵² Viladomat es va formar en l'en-

47 Albert GARCIA ESPUCHE: *La ciutat del Born. Economia i vida quotidiana a Barcelona (segles XIV a XVIII)*. Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2009. Del mateix autor: *Barcelona 1700*. Barcelona, ed. Empúries, 2010.

48 L'obra es compon dels dotze títols següents: *Jardins, jardineria i botànica, Dansa i música, Jocs, triquets i jugadors, Drogues, dolços i tabac, Festes i celebracions, Llengua i literatura, Medicina i farmàcia, Interiors domèstics, Política, economia i guerra, Indumentària, Les dones i Dret, conflictes i justícia*. Les dues darreres obres han estat publicades el 2015.

49 Albert GARCIA ESPUCHE: *Una societat assetjada. Barcelona 1713-1714*. Barcelona, Empúries, 2014.

50 Josep Rafel CARRERAS I BULBENA: *Carlos d'Austria y Elisabeth de Brunswich Wolfenbüttel a Barcelona y Girona*. Barcelona, Tipografia L'Avenç, 1902. Reedició facsímil, amb pròleg de Pere Molas: Barcelona, Amics d'Àustria. Rafael Dalmau ed., 1993.

51 Roger ALIÈR: *L'Òpera a Barcelona. Els orígens, desenvolupament i consolidació de l'òpera com a espectacle teatral a la Barcelona del segle XVIII*. Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, 1983.

52 Francesc MIRALPEIX: *Antoni Viladomat i Manalt: 1678-1755 Vida i obra*. Girona, Museu d'Art de Girona, 2014.

torn cortesà de Carles III a Barcelona, a l'ombra d'alguns dels grans mestres de la pintura italiana, la qual cosa li conferí una qualitat excepcional. Miralpeix ha dut a terme una recerca sistemàtica sobre la vida i l'obra de Viladomat, cosa que li ha permès establir una catalogació completa de la seva obra.

La guerra al rerepaís

Amb *La guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)* (1999),⁵³ Josep M. Torras i Ribé va iniciar una altra línia de construcció del relat històric, caracteritzada per una voluntat totalitzadora. Des del punt de vista cronològic, es tractava de trencar amb el protagonisme gairebé exclusiu del període 1713-1714, que havia dibuixat un segle abans Salvador Sanpere i Miquel, per estendre el relat dels fets sobre la totalitat de la contesa. Des del punt de vista geogràfic, aquest esforç suposava alhora eixamplar el focus, centrat fins aleshores exclusivament en Barcelona, per explicar els esdeveniments i els efectes de la guerra sobre la totalitat del país. Aquest procés va implicar el redimensionament de la bibliografia i les fonts de caràcter local, en especial pel que fa a les comarques del Camp de Tarragona, l'Urgell, la Segarra i la Catalunya central, que Torras i Ribé ja havia explorat en l'elaboració de la seva tesi doctoral sobre els municipis borbònics (1983).⁵⁴ A la pràctica, aquest nou plantejament posava en relleu una realitat molt més complexa i plural que la que havien destacat les interpretacions barcelonocèntriques. El nou enfocament va qüestionar, per exemple, una suposada unanimitat catalana en el moment de la ruptura amb Felip V, el 1705 (versió que ja és present als *Anales de Catalunya* de Narcís Feliu de la Penya, impresos el 1709, en ple domini austriacista),⁵⁵ per donar pas a la constatació d'una gran diversitat de reaccions locals i de matisos.

En aquesta línia, *Felip V contra Catalunya* (2005)⁵⁶ va assenyalar un salt de gran importància. En aquesta obra, Torras i Ribé utilitza de manera àmplia la documentació custodiada a l'Archivo General de Simancas, i en especial la correspondència dels comandaments borbònics en la darrera etapa de la guerra. Resulta particularment interessant (i fins escruixidora) la contundència amb què els oficials de Felip V descriuen les seves actuacions contra la població civil i contra qualsevol forma de resistència popular. La combinació de la documentació militar borbònica i de la documentació local permet construir una narració molt coherent d'episodis fins aleshores poc documentats, però molt rellevants, com la revolta de les quinzenades

53 Josep M. TORRAS I RIBÉ: *La Guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*. Barcelona, Rafael Dalmau ed., 1999.

54 Josep M. TORRAS I RIBÉ: *Els municipis catalans de l'Antic Règim 1453-1808. Procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants*. Barcelona, Curial, 1983. N'hi ha versió castellana: *Los mecanismos del poder. Los ayuntamientos catalanes durante el siglo XVIII*. Barcelona, Crítica, 2003.

55 Narcís FELIU DE LA PENYA: *Anales de Cataluña*, 3 vols. Barcelona, Rafael Figueró, 1709. Reedició facsímil, amb un estudi de Jaume Sobrequés: Barcelona, ed. Base, 1999. Aquesta visió apareix també a l'obra d'Antoni PORTA: *La victòria catalana de 1705*. Barcelona, ed. Pòrtic, 1984 –una obra remarcable, ja que va aportar documentació dels arxius holandesos.

56 Josep M. TORRAS I RIBÉ: *Felip V contra Catalunya*. Barcelona, Rafael Dalmau ed., 2005.

de l'hivern de 1714 i la seva contundent repressió –que donà lloc a la crema de desenes de viles i llocs i a la generalització d'altres pràctiques de terrorisme militar com el «diezmo de horca» o els càstigs militars aplicats «sin estrépito de justicia».

Antonio Espino, que va centrar la seva tesi doctoral en l'estudi de l'exèrcit hispànic a Catalunya durant el regnat de Carles II (2007),⁵⁷ ha publicat una història militar de la contesa al Principat (2013).⁵⁸ A *Guerra i quotidianitat militar a la Catalunya del canvi dinàstic (1705-1714)* (2015),⁵⁹ la seva tesi doctoral, Adrià Cases ha fet un important esforç per reconstruir la composició dels exèrcits, el seu funcionament intern i les seves estratègies, en un interessant exercici d'història social de la guerra. Per la seva banda, Francesc Serra, a *Cardona (1705-1714). La resistència a l'interior* (2014),⁶⁰ ha redimensionat aquest espai, del tot clau en les diverses etapes de la guerra. La monografia de Serra demostra un ampli coneixement del territori i dels arxius propers, i, alhora, una clara capacitat per combinar història local i història global. I Eduard Puig ha publicat una síntesi sobre la darrera etapa de la contesa (2014).

En un altre pla, cal esmentar també les obres de Francesc X. Hernández i Francesc Riart *Els exèrcits de Catalunya, 1713-1714* (2007)⁶¹ i d'aquests autors i Xavier Rubio *La Coronela de Barcelona (1705-1714)* (2010),⁶² que aprofundeixen en una línia que disposava de pocs estudis previs.

La postguerra, la repressió i l'exili

L'abast de la repressió borbònica, abans i després de l'11 de setembre de 1714, ha estat àmpliament documentat mitjançant l'estudi de la documentació de l'Archivo General de Simancas. Ja ens hem referit al treball de Josep M. Torras i Ribé *Felip V contra Catalunya*, centrat en els anys 1713-1715 (vegeu la nota 56). Antoni Muñoz i Josep Catà presenten una panoràmica àmplia del fenomen a *Repressió borbònica i resistència catalana, 1714-1736* (2005),⁶³ una obra construïda a partir d'una nombrosíssima documentació de l'Archivo General de Simancas, però amb un relat de vegades poc elaborat. Les fonts utilitzades per Muñoz i Catà documen-

57 Antonio ESPINO: *Guerra, fisco y fueros. La defensa de la Corona de Aragón en tiempos de Carlos II. 1665-1700*. València, Publicacions de la Universitat de València, 2007.

58 Antonio ESPINO: *Pàtria i llibertat. La Guerra de Successió a Catalunya 1704-1714*. Catarroja-Barcelona, ed. Afers, 2013.

59 Adrià CASES: *Guerra i quotidianitat militar a la Catalunya del canvi dinàstic (1705-1714)*. Barcelona, Fundació Noguera, 2015.

60 Francesc SERRA: *Cardona (1705-1714). La resistència a l'interior*. Barcelona, Rafael Dalmau ed., 2014.

61 Francesc X. HERNÁNDEZ, Francesc RIART: *Els exèrcits de Catalunya, 1713-1714*. Barcelona, Rafael Dalmau ed., 2007.

62 Francesc RIART, Francesc X. HERNÁNDEZ, Xavier RUBIO: *La Coronela de Barcelona (1705-1714)*. Barcelona, Rafael Dalmau ed., 2010.

63 Antoni MUÑOZ, Josep CATÀ: *Repressió borbònica i resistència catalana, 1714-1736*. Madrid, Muñoz Catà ed., 2005. Dels mateixos autors: *25 presos polítics del 1714*. Barcelona, Rafael Dalmau ed., 2011.

ten, per exemple, la situació dels comandaments militars empresonats a Barcelona, la recruada de la repressió coincidint amb la guerra de la Quàdruple Aliança (un aspecte que havia apuntat en el seu dia Mateu Bruguera [vegeu la nota 3]) o la mort del general Villarroel, a la Corunya, el 22 de febrer de 1726.⁶⁴ La conclusió que se'n desprèn és la d'un clima de terror generalitzat, que va afectar la totalitat del país i dels àmbits de la vida quotidiana –i que justifica a bastament l'ús del concepte *terrorisme militar*, emprat, entre d'altres, per Castellví i Sanpere i Miquel.

L'exili austriacista havia estat plantejat per primera vegada com a tema monogràfic per Fèlix Duran i Canyameres, a qui ja ens hem referit (vegeu la nota 17). Com ja hem avançat, Duran i Canyameres va emprar per al seu treball les notícies recollides per Francesc de Castellví, en la còpia de la seva obra dipositada a la Biblioteca de Catalunya. Virginia León ha estudiat el funcionament del Consell d'Espanya i de l'anomenat partit espanyol a Viena, aspectes que recull a la seva biografia de l'emperador Carles VI (el Carles III dels seus seguidors hispànics) publicada el 2003.⁶⁵ La nostra recerca als arxius d'estat vienesos va donar lloc a l'obra panoràmica *L'exili austriacista (1713-1747)* (2002),⁶⁶ que inclou un volum de documents d'origen austríac i italià. En aquesta obra, plantegem la dimensió global de l'exili (entre 25.000 i 30.000 persones), els seus orígens territorials i socials, les seves destinacions i les seves principals aportacions en àmbits diversos, com l'administració imperial, la guerra, l'Església, l'assistència social o la cultura, aspectes que hem ampliat en altres treballs. Entre aquests treballs, cal esmentar la publicació d'una correspondència clandestina, d'un fort contingut polític, entre l'exili vienès i la resistència interior;⁶⁷ i l'estudi de la creació (i del fracàs) de la Nova Barcelona, colònia del Banat de Temesvar on van ser reubicats alguns centenars d'exiliats a partir de 1735 (2011).⁶⁸ Entre les aportacions biogràfiques sobre persones que van

64 Fins aleshores, constituïa un lloc comú afirmar que el general Antoni de Villarroel havia mort a Segòvia el 1742. Aquest no va ser, ni molt menys, un error aïllat. Fins al 2009 no se sabé la data i el lloc de la mort de Joan Baptista Basset i Ramos, a qui tothom feia a Viena: Basset morí a Segòvia el 15 de gener de 1728 (el document que ho acredita va ser publicat per Núria CADENAS al setmanari *El Temps*, 1.291, p. 63-66). Altre tant cal dir de la data i les circumstàncies de la mort de la majoria d'exiliats que vam donar a conèixer a la nostra obra de 2002 (vegeu nota 66). Sobre Basset, vegeu: José Luis CERVERA TORREJÓN: *Joan Baptista Basset. Vida i mort del líder maulet*. València, ed. 3i4, 2006; Carme PÉREZ APARICIO: «Don Juan Bautista Basset y Ramos. Luces y sombras del líder austracista valenciano», *Estudis*, 35 (2009), p. 133-164.

65 Virginia LEÓN: *Carlos VI. El emperador que no pudo ser rey de España*. Madrid, ed. Aguilar, 2003.

66 Agustí ALCOBERRO: *L'exili austriacista (1713-1747)*, 2 vols. Barcelona, Fundació Noguera, 2002; «Identities in Exile from the War of the Spanish Succession (1713-1747)», dins: F. Sabaté (ed.): *Hybrid Identities*. Berna, Peter Lang AG, 2014, p. 127-134; «El primer gran exilio político hispánico: el exilio austracista», dins: J. Albareda (ed.): *El declive de la Monarquía... Op. cit.*, p. 173-224.

67 Agustí ALCOBERRO: «Exili exterior i exili interior: una correspondència austriacista inèdita (1721-1724)», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, XXI (2003), p. 321-360.

68 Agustí ALCOBERRO: *La «Nova Barcelona» del Danubi (1735-1738). La ciutat dels exiliats de la Guerra de Successió*. Barcelona, Rafael Dalmau ed., 2011.

deixar petjada a l'exili, cal destacar les d'Ernest Lluch sobre Juan Amor de Soria (2000), de Josep Fernández Trabal sobre la família Desvalls (2013), de Sebastià Sardiné sobre Ramon de Vilana-Perles (2013), de Jacint Berenguer sobre Francesc Busquets i Mitjans (2014) o la nostra sobre Josep Plantí (2019).⁶⁹ Per la seva banda, Eduardo Pascual Ramos (2011)⁷⁰ ha estudiat les confiscacions i segrests de béns que es van fer als exiliats del regne de Mallorca.

La renovació dels estudis sobre el decret de Nova Planta de Catalunya, iniciada per Joan Mercader (vegeu la nota 11), ha tingut continuïtat en els darrers anys. Cal destacar, també, les aportacions d'Enrique Giménez (1999) i de José M. Inúrritegui (2008)⁷¹ sobre la Nova Planta de València. Entre les recerques per al cas del Principat, són particularment remarcables el treball de Josep M. Gay Escoda *El corregidor a Catalunya* (1997),⁷² l'aportació de Sebastià Solé sobre el govern del Principat al llarg de la divuitena centúria (2008)⁷³ i la tesi doctoral de Rafael Cerro sobre els alcaldes borbònics de Barcelona.⁷⁴ En síntesi, avui hi ha un cert consens a acceptar que el govern de la Nova Planta va invocar només de manera formal les lleis de Castella, ja que va constituir un experiment absolutista de nou encuny, i alhora, va mantenir alguns elements de la tradició pròpia (que el van diferenciar també de les noves plantes dels altres estats de la Corona d'Aragó).⁷⁵ D'altra banda, el seu funcionament va pivotar al voltant de tres institucions: el capità general (cap de l'exèrcit

69 Ernest LLUCH: *Aragonesismo austracista. 1734-1742. Conde Juan Amor de Soria*. Saragosa, Institución Fernando el Católico – CSIC. Diputación de Zaragoza, 2000; Josep FERNÁNDEZ TRABAL: *Els Desvalls i Catalunya. Set-cents anys d'història d'una família noble catalana*. Lleida, Pagès ed. Ajuntament de Barcelona, 2013; Sebastià SARDINÉ: *Jo, Vilana Perles. Marquès de Rialp*. Lleida, Pagès ed., 2013; Jacint BERENGUER: *Francesc Busquets i Mitjans. Coronel d'infanteria i exiliat austriacista*. Barcelona, Rafael Dalmau ed., 2014; Agustí Alcoberro, Martí Duran (eds.): *José Plantí (Barcelona, 1681 – Milà, 1743: «El Principat de Catalunya»*. Barcelona, Rafael Dalmau ed., 2019.

70 Eduardo PASCUAL RAMOS: «Confiscación y secuestro de bienes en el Reino de Mallorca tras la guerra de Sucesión», dins J. Martínez Millán, R. González Cuerva (coords.): *La dinastía de los Austria. Las relaciones entre la Monarquía Católica y el Imperio*. Madrid, ed. Polifemo, 2011, vol. III, p. 1.597-1.627.

71 Enrique GIMÉNEZ: *Gobernar con una misma ley. Sobre la Nueva Planta borbónica en Valencia*. Alacant, Publicacions de la Universitat d'Alacant, 1999; José M. INÚRRITEGUI: *Gobernar la ocasión. Preludio político de la Nueva Planta de 1707*. Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2008.

72 Josep M. GAY ESCODA: *El corregidor a Catalunya*. Madrid, Marcial Pons ed. Seminario de Historia del Derecho de Barcelona, 1997.

73 Sebastià SOLÉ: *El gobierno del Principado de Cataluña por el Capitán General y la Real Audiencia –el Real Acuerdo– bajo el régimen de Nueva Planta (1716-1808). Una aportación al estudio del procedimiento gubernativo a finales del Antiguo Régimen*. Barcelona, Universitat Pompeu Fabra, 2008. El text correspon bàsicament a la tesi doctoral de l'autor, llegida el 1981 en llengua catalana.

74 Rafael CERRO NARGÁEZ: *Civiles entre militares: los alcaldes mayores de Barcelona (1718-1808)*. Còrdova, UCOPress – Universidad de Córdoba, 2016.

75 Vegeu també: Carlos GARRIGA: «Sobre el gobierno de Cataluña bajo el régimen de la Nueva Planta. Ensayo historiográfico», *Anuario de Historia del Derecho Español*, LXX (2010), p. 715-765.

i primera autoritat al Principat), la Reial Audiència (constituïda paritàriament per jutges botiflers i jutges castellans, d'estada breu a Catalunya, i estructurada sobre el territori a través dels corregidors) i la Superintendència (organisme d'arrel francesa, inicialment vinculat als pagaments de guerra, també organitzat sobre una presència territorial).

A «El Cadastre de Catalunya (1713-1845)» (2005),⁷⁶ vam apuntar la continuïtat entre el nou impost borbònic i els serveis votats en les dues darreres Corts Generals, que ja van optar per un criteri de repartiment universalista i progressiu de la càrrega fiscal; però, alhora, el seu caràcter de quota i de càstig de guerra, cosa que suposà multiplicar per vuit la fiscalitat directa dels catalans. L'evolució de la fiscalitat borbònica al llarg del segle XVIII ha estat estudiada per Josep M. Delgado (2015).⁷⁷

La revifada de la guerrilla austriacista en les dues grans conjuntures de guerra internacional (la guerra de la Quàdruple Aliança, 1718-1720, i els primers anys de la guerra de Successió de Polònia, 1733-1735) ha estat estudiada per Enrique Giménez (2005)⁷⁸ i per l'autor d'aquest treball (2007).⁷⁹ Per la seva banda, la formació dels Mossos d'Esquadra, que ja comptava amb l'estudi pioner de Núria Sales (1962) i la monografia de Joan Papell (1999),⁸⁰ ha donat lloc recentment a les tesis doctorals d'Eusebi Mas (2014) i de David Hurtado (2019).⁸¹

La pervivència del clima de repressió tot al llarg de la divuitena centúria i la militarització permanent del territori han estat confirmades per Lluís Roura a *Subjecció i revolta en el segle de la Nova Planta* (2006)⁸² i, en el pla cultural, per Ernest Lluch a *La Catalunya vençuda del segle XVIII* (1996).⁸³ La pervivència de l'activitat

76 Agustí ALCOBERRO: «El Cadastre de Catalunya (1713-1845): de la imposició a la fossilització», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 25 (2005), p. 231-257. Hem ampliat aquesta tesi a: «Essent just que cada un pague per lo que percebeix. Les arrels parlamentàries del Cadastre borbònic», dins: J. Dantí (coord.): *L'articulació del territori a la Catalunya moderna*. Barcelona, Rafael Dalmau ed., 2015, p. 291-327.

77 Josep M. DELGADO: «Después de Utrecht. El impacto de la nueva fiscalidad borbónica sobre la economía y la sociedad catalanas del siglo XVIII», dins: C. Mollfulleda, N. Sallés: *Els tractats d'Utrecht... Op. cit.*, p. 373-384.

78 Enrique GIMÉNEZ: «Conflicto armado con Francia y guerrilla austracista en Cataluña (1719-1720)», *Hispania*, LXV/2, 220 (2005), p. 543-600.

79 Agustí ALCOBERRO: «Crisi i consolidació de la Nova Planta borbònica (1719-1735)», dins: J. Albareda (ed.): *Una relació difícil. Catalunya i l'Espanya moderna (segles XVII-XIX)*. Barcelona, ed. Base, 2007, p. 233-259.

80 Núria SALES: *Història dels Mossos d'Esquadra. La dinastia Veciana i la policia catalana el segle XVIII*. Barcelona, Aedos, 1962; Joan PAPELL: *L'origen dels Mossos d'Esquadra. Guerra de Successió i postguerra a Valls: Pere Anton Veciana*. Lleida, Pagès ed., 1999.

81 Eusebi MAS I VLASECA: *Catalans en armes (1704-1723). L'origen dels mossos d'esquadra*. Tesi doctoral llegida a la Universitat Autònoma de Barcelona el 2014; David HIDALGO: *1719. La Guerra de la Quàdruple Aliança i l'origen dels Mossos d'Esquadra*. Tesi doctoral llegida a la Universitat Rovira i Virgili el 2019.

82 Vic, Eumo ed., 2006.

83 Ernest LLUCH: *La Catalunya vençuda del segle XVIII. Foscors i clarors de la Il·lustració*. Barcelona, ed. 62, 1996. Vegeu també: *Las Españas vencidas. Claroscuros de la Ilustración*. Barcelona, ed. Crítica, 1999.

literària en català i l'interès de l'Acadèmia de Bones Lletres per la llengua, la literatura i la història, en aquell difícil context, han estat estudiades per Mireia Campabadal (2004 i 2006, respectivament).⁸⁴

Cal destacar també l'obra col·lectiva *De la fi de l'Estat a l'arrencada industrial 1714-1814*, dirigida per Joaquim Albareda (2013), que presenta una visió de conjunt renovada del set-cents català.⁸⁵

Les fonts catalanes

La revitalització dels estudis sobre la guerra de Successió ha avançat en paral·lel a l'edició de les fonts. Ja hem apuntat la importància crucial que han exercit les *Narraciones históricas* de Francesc de Castellví, en l'edició de J. M. Mundet i J. M. Alsina (vegeu la nota 16). Entre les fonts de què disposàvem abans d'aquesta edició cal destacar el *Dietari de l'Antic Consell Barceloní*,⁸⁶ l'edició a cura de Carlos Seco Serrano dels *Comentarios de la Guerra de España e historia de su rey Felipe V el Animoso*, del sard Vicente Bacallar y Sanna, marquès de San Felipe (1957),⁸⁷ i l'edició a cura de F. J. Pérez Durá i J. M. Estellés de *De bello rustico valentino*, de Josep Manuel Miñana (1985).⁸⁸ D'altra banda, Jaume Sobrequès va publicar el 1976 l'antologia de textos *L'Onze de Setembre i Catalunya*, recentment reeditada i actualitzada (2011).⁸⁹ Cal esmentar també, per les seves interessants referències a la guerra, les memòries del pagès de Santa Susanna Francesc Gelat, editades per Antoni Simon (1983), del pagès empordanès Sebastià Casanovas, a cura de M. Àngels Anglada i Jordi Geli (1986) i de la família Anglada de Fonteta, editada per Santi Soler (1994).⁹⁰

84 Mireia CAMPABADAL: *El pensament i l'activitat literària del Setcents català*, 2 vols. Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, 2004; *La Reial Acadèmia de Bones Lletres en el segle XVIII. L'interès per la història, la llengua i la literatura catalanes*. Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007.

85 Joaquim ALBAREDA (dir.): *De la fi de l'Estat a l'arrencada industrial 1714-1814*, vol.I de *Catalunya, nació d'Europa 1714-2014*. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2013.

86 *Manual de novells ardots, vulgarment apellat Dietari del antic Consell barceloní*, vol. 28, 1712-1714. Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1975.

87 Vicente BACALLAR Y SANNA, marquès de SAN FELIPE: *Comentarios de la Guerra de España e historia de su rey Felipe V el Animoso*. Edició a cura de Carlos Seco Serrano. Madrid, ed. Atlas, 1957.

88 Josep Manuel MIÑANA: *La Guerra de Sucesión en Valencia. De bello rustico valentino*. Edició a cura de F. Jordi Pérez i Durá i José M. Estellés. València, Institució Alfons el Magnànim, 1985.

89 Jaume SOBREQUÈS: *L'Onze de Setembre i Catalunya*. Barcelona, Undarius, 1976. Reedició ampliada: Barcelona, ed. Base, 2011.

90 Antoni SIMON: *Pagesos, capellans i industrials de la Marina de la Selva*. Barcelona, Curial, 1993; Sebastià CASANOVAS: *El manuscrit de Palau-Saverdera. Memòries d'un pagès empordanès del segle XVIII*. Edició a cura de Jordi Geli i M. Àngels Anglada. Figueres, Carles Vallès ed., 1986; Santi SOLER (ed.): *Memòries d'una família pagesa. Els Anglada de Fonteta*. La Bisbal, Ajuntament de la Bisbal, 1994.

L'edició dels *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*,⁹¹ entre 1994 i 2007, constitueixen una fita important per al coneixement de l'Estat català fins al 1714. Com s'esdevé també amb el dietari del Consell de Cent, però, la informació institucional esdevé escassa, o fins i tot inexistent, a causa de l'autocensura, a mesura que ens acostem a l'11 de setembre d'aquell any. Altres fonts de caràcter institucional, amb un notable interès, han estat editades per un equip coordinat per Eva Serra: destaquen, en aquest sentit, les actes de la Junta General de Braços de 1713 (2008) i de la Cort General de 1705-1706 (2014), ambdues editades en la Col·lecció Textos Jurídics Catalans.⁹² En la mateixa col·lecció, Eva Serra i Josep Capdeferro han publicat els *Casos davant del Tribunal de Contrafacions de Catalunya (1703-1712)* (2015).⁹³ Cal remarcar també l'edició facsímil conjunta de les Constitucions de les dues darreres Corts, amb un estudi introductori de Joaquim Albareda (2005). Per la seva banda, un equip també coordinat per Eva Serra ha editat els *Llibres de l'Ànima*, que recullen la totalitat de persones que van ser candidates a diputats o oïdors de la Diputació del General entre 1493 i 1714 (2016),⁹⁴ la qual cosa permet fer un retrat força acurat de la classe dirigent catalana i de la seva evolució en funció dels canvis polítics.

Pel que fa al pensament polític, cal destacar la col·lecció *Ecrits Polítics del Segle XVIII*, impulsada per l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives. La col·lecció ha aplegat alguns dels principals textos de l'austriacisme (vol. I i V [1996 i 2011, respectivament], a cura de Joaquim Albareda),⁹⁵ de la postguerra (vol. II [1996], a cura de Josep M. Torras i Ribé),⁹⁶ de la memòria borbònica de la guerra (vol. IV [2006], a cura de Rosa M. Alabrús)⁹⁷ i de la resistència austriacista (*Via fora els adormits*, vol. III

91 Josep M. SANS I TRAVÉ (dir.): *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. X, Anys 1701 a 1713. Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2007. Pròleg de Joaquim Albareda i Eduard Martí.

92 Eva SERRA (coord.): *La Junta General de Braços de 1713. L'ambaixada Dalmases i altra documentació (1713-1714)*. Introducció de Joan Pons. Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Parlament de Catalunya, 2008; Eva SERRA (coord.): *Cort General de Barcelona (1705-1706). Procés familiar del braç eclesiàstic*. Estudi introductori d'Eva Serra. Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Parlament de Catalunya, 2014. L'equip coordinat per Eva Serra està integrat per: Josep Maria Bringué, Pere Gifre, Manel Güell, Gerard Marí, Imma Muxella, Miquel Pérez Latre i Joan Pons.

93 Josep CAPDEFERRO, Eva SERRA: *El Tribunal de Contrafacions de Catalunya i la seva activitat (1702-1713)*. Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Parlament de Catalunya, 2015; *Casos davant del Tribunal de Contrafacions de Catalunya (1702-1713)*. Barcelona, Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Parlament de Catalunya, 2015. Vegeu també nota 31.

94 Eva SERRA (coord.): *Els llibres de l'ànima de la Diputació del General de Catalunya (1493-1714)*, 2 vols. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2016. L'equip d'edició ha estat format per: Jordi Buyreu, Núria Florensa, Sílvia Jurado, Eduard Martí, Miquel Pérez Latre i Eduard Puig.

95 Joaquim ALBAREDA (ed.): *Despertador de Catalunya i altres textos*. Vic, Eumo ed. Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, 1996; *Ecrits del moment republicà de 1713-1714*. Vic, Eumo ed. Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, 2011

96 Josep M. TORRAS I RIBÉ (ed.): *Documents de la Catalunya sotmesa*. Vic, Eumo ed. Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, 1996.

97 Rosa M. ALABRÚS (ed.): *Cròniques de la Guerra de Successió*. Vic, Eumo ed. Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, 2006.

[2005], a cura d'Ernest Lluçh).⁹⁸ Cal esmentar, en la mateixa línia de recerca, l'edició de les *Preacuciones contra alborotos, motines y rebeliones en la plaza de Barcelona*, redactades el 1774 pel militar borbònic Pedro de Lucuce, i editades per Lluís Roura (2002).⁹⁹ D'altra banda, hem editat el projecte de creació d'una ciutat per als exiliats, redactat vers 1725 a Viena pel jurista Josep Plantí, que, des d'una òptica republicana, detalla la proposta de funcionament del seu govern i del seu sistema fiscal (2002).¹⁰⁰

Amb Mireia Campabadal i Xevi Camprubí, hem editat els quaranta-dos números del *Diario del sitio y defensa de Barcelona*, la publicació impresa al cap i casal durant el darrer setge, i la *Relación diaria del sitio de Barcelona, capital del Principado de Cataluña*, impresa després de l'11 de setembre a la Girona borbònica (2009).¹⁰¹

Entre les cròniques i dietaris que han estat objecte d'edició cal esmentar el dietari del convent de Santa Caterina, a cura de Joaquim Albareda (2001),¹⁰² i l'amplíssim dietari del botifler valencià Josep Vicent Ortí, editat per Vicent J. Escartí (2007). Amb Mireia Campabadal, hem aplegat i editat les *Cròniques del setge de Barcelona de 1713-1714*, un total de cinc cròniques personals de gran interès i d'una notable diversitat, tant des del punt de vista social com polític.¹⁰³ En un altre pla, cal esmentar les *Memòries* del duc de Berwick, editades per Pere Molas (2007).¹⁰⁴ Aquests i altres textos han estat utilitzats per Enric Pujol en una *Antologia de memòries i dietaris personals sobre la guerra de Successió* (2014).¹⁰⁵

Una altra línia d'edició ha estat la historiografia coetània. Els *Anales de Cataluña* de Narcís Feliu de la Penya, editats a Barcelona el 1709, han estat objecte d'una reedició facsímil (vegeu la nota 55). A banda de Francesc de Castellví, cal esmentar com a textos redactats a l'exili el *De Cathalauniae Principatu* de Josep Plantí, que hem editat recentment amb Martí Duran (vegeu la nota 69), i la seva crònica en llatí de la guerra de Successió,¹⁰⁶ el gravat *Barcino Magna Parens*, rea-

98 Ernest LLUCH (ed.): *Via fora els adormits*. Vic, Eumo ed. Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, 2005.

99 Pedro de LUCUCE: *Preacuciones contra alborotos, motines y rebeliones en la plaza de Barcelona*. Edició a cura de Lluís Roura. Vic, Eumo ed. Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, 2002.

100 «Projecte de formació d'una nova colònia per als exiliats», dins A. Alcoberro: *L'exili austriacista*, *Op. cit.*, vol. II, p. 155-205.

101 *Diario del sitio y defensa de Barcelona (1713-1714)*. Edició facsímil. Edició de Mireia Campabadal. Estudi introductori d'Agustí Alcoberro i Xevi Camprubí. València, ed. 3i4, 2009.

102 Joaquim ALBAREDA (ed.): *Política, religió i vida quotidiana en temps de guerra (1705-1714). El Dietari del convent de Santa Caterina i les Memòries d'Honorat de Pallegà*. Vic, Eumo ed. Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, 2001.

103 Agustí ALCOBERRO, Mireia CAMPABADAL (eds.): *Cròniques del setge de Barcelona de 1713-1714*. Barcelona, ed. Barcino, 2014.

104 Duque de BERWICK: *Memorias*. Edició de Pere Molas. Alacant, Publicacions de la Universitat d'Alacant, 2007.

105 Enric PUJOL: *Antologia de memòries i dietaris personals sobre la Guerra de Successió*. Estudi introductori d'Oscar Jané. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2014.

106 Josep PLANTÍ: «De la mort de Carles II, rei de les Espanyes. Del desastre de Catalunya i també de la destrucció de Barcelona que gairebé se'n seguí», dins J. Albareda: *El 'cas dels ca-*

litzat per Francesc de Santacruz i publicat a Viena pel Consell d'Espanya el 1718,¹⁰⁷ i el *Teatro de desdichas*, imprès a Milà el 1716.¹⁰⁸ D'altra banda, la *Historia de las guerras civiles de España*, del catalanoaragonès comte de Robres, impresa al segle XIX, ha estat editada per J. M. Iñurritegui (2006).¹⁰⁹ Resulta del tot remarcable el diàleg *Lo perquè de Barcelona*, de Pere Serra i Postius, editat per Joan Tres (2006),¹¹⁰ en què l'autor passeja per la ciutat amb un exiliat que acaba de retornar a mitjan de la dècada de 1730.

La guerra de Successió i el catalanisme contemporani. Orígens de la Diada Nacional

La història de la Diada comptava amb les obres de Joan Creixell *El monument a Rafael Casanova* (1985)¹¹¹ i de Sebastià Riera *La commemoració de l'Onze de Setembre a Barcelona* (1994).¹¹² Pere Anguera (2008) n'ha publicat una visió panoràmica de gran interès, que utilitza com a principal font la premsa escrita d'arreu del país.¹¹³ Per la seva banda, el catàleg de l'exposició del Museu d'Història de Catalunya *300 Onzes de Setembre*, comissariada per Enric Pujol (2014), aplega treballs d'especialistes sobre diversos aspectes relacionats amb la història de la Diada, com, per exemple, la historiografia, la literatura o l'art.¹¹⁴

A cavall de la historiografia i de l'assaig polític se situa el llibre de Roberto Fernández *Cataluña y el absolutismo borbónico* (2014).¹¹⁵ L'obra, coeditada per la Uni-

talans'... *Op. cit.*, p. 303-321. Sobre l'obra, vegeu: Agustí ALCOBERRO: "Memòria, història i pensament polític a l'exili austriacista. La Crònica de la Guerra de Successió de Josep Plantí", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 23 (2003), p. 325-344.

107 L'hem reproduït a: Agustí ALCOBERRO: *Barcelona 1714. Els gravats...* *Op. cit.*, p. 126-131.

108 Agustí ALCOBERRO: "Una visió de la Guerra de Successió des de l'exili: el *Teatro de desdichas* (Milà, 1716)", *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 18 (2007), p. 9-31; "Monarquia moderada i 'llibertat de la pàtria'. Notes sobre el pensament polític de l'austriacisme castellà a l'exili", *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 27 (2007), p. 173-196.

109 Conde de ROBRES: *Memorias para la historia de las guerras civiles de España*. Edició a cura de José M. Iñurritegui. Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2006.

110 Pere SERRA I POSTIUS: *Lo perquè de Barcelona y memòries de sas antiguedats*. Edició a cura de Joan Tres. Barcelona, Fundació Pere Corominas, 2006.

111 Joan CREIXELL: *El monument a Rafael Casanova*. Barcelona, El Llamp, 1985.

112 Sebastià RIERA: *La commemoració de l'Onze de Setembre a Barcelona*. Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1994. L'obra ha estat reeditada en una versió ampliada: *Onze de Setembre. Història de la Commemoració de la Diada a Barcelona*. Barcelona, Arxiu Històric Municipal – ed. Efadós, 2013.

113 Pere ANGUERA: *L'Onze de Setembre. Història de la Diada (1886-1938)*. Barcelona, Centre d'Història Contemporània de Catalunya. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.

114 *300 Onzes de Setembre...* *Op. cit.* Són també d'interès en aquest sentit els capítols de Francesc FONTBONA: "La iconografia de l'Onze de Setembre" i de Josep M. ROIG I ROSSICH: "L'Onze de Setembre com a símbol nacional: de la memòria immediata als nostres dies", respectivament p. 342-357 i 358-399 d'A. ALCOBERRO (dir.): *Catalunya 1714-2014...* *Op. cit.*

115 Roberto FERNÁNDEZ: *Cataluña y el absolutismo borbónico. Historia y política*. Barcelona, ed. Crítica. Universitat de Lleida, 2014.

versitat de Lleida, de la qual n'era rector, barreja el repàs historiogràfic, el relat històric i un «decálogo de reflexiones», per acabar amb un epíleg intitulat «Historiar en el silencio de las pasiones». El recorregut historiogràfic s'inicia amb l'obra d'Antoni de Capmany, tot ignorant la importantíssima historiografia coetània de la guerra, no esmenta algunes de les peces clau en la construcció del relat històric i barreja sovint, sense aparentment distingir-los, textos d'història i discursos polítics. La seva conclusió és una esmena a la totalitat de la historiografia catalana contemporània: «Desde Cortada a Patxot, desde Balaguer a Bofarull, desde Aulèstia a Prat de Riba (sic), desde Rovira Virgili (sic) a Soldevila, desde Nadal a Lluch, Fontana o Albareda, esta tradición historiográfica de clara simpatía filoaustracista». L'autor, però, des d'una autoatribuïda superioritat intel·lectual, i potser moral, considera que aquests historiadors «no es que quieran faltarle el (sic) respeto a Clío de forma consciente; es sencillamente que al anteponer el carro (la ideología) a los bueyes (la historiografía científica), acaban por hacer desbocar a estos últimos. Desde luego que en la mayor parte de las ocasiones proclaman sinceramente sus buenas intenciones deontológicas de neutralidad, pero la posición desde la que historian no siempre consigue respetarla». Per aquest motiu, «desde una apasionada reivindicación por la historiografía me permito llamar la atención sobre la necesidad de combatir la negativa influencia de los ideologismos nacionalistas y solicito a cambio la plena necesidad de practicar el análisis científico que conlleva la neutralidad ideológica, la ecuanimidad en las ponderaciones, la práctica de la contextualización y la lucha contra el anacronismo, el presentismo y el teleologismo».¹¹⁶ Com és sabut, aquesta obra va obtenir el Premio Nacional de Historia de España 2015 atorgat pel Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

116 *Ibidem*. Les cites corresponen respectivament a les pàgines 564, 571, 621.